

משיב כהלכה-פרשת ויקרא

שו"ת בעניני הפרשה

שבת שלום ומבורך

להערת בפקס: 0775558617 – או במייל: meir.s1000@gmail.com

מאיר שולביץ-מרדכי זיסקינד הגר

ויקרא אלף זעירא- משה רבינו רצה לשנות הייתכן?

שאלה: כתב בבעל הטורים [א א] אלף דויקרא זעירא. שמשה היה גדול ועניו לא רצה לכתוב אלא "ויקר" לשון מקרה כאילו לא דבר הקדוש ברוך הוא עמו אלא בחלום כדרך שנאמר בבלעם (במדבר כג ד) כאילו לא נראה לו השם אלא במקרה (מדרש אותיות קטנות), ואמר לו הקדוש ברוך הוא לכתוב גם האלף ושוב אמר לו משה מחמת רוב ענוה שלא יכתבנה אלא קטנה יותר משאר אלפין שבתורה וכתבה קטנה: [1]. ולכאורה קשה הא בכמה מקומות בתורה כתוב להדיא גדולת נבואת משה כמו שנאמר לא כן עבדי בכל משה בכל ביתי נאמן הוא פה אל פה אדבר בו וגו' וכן אשר ידעו ה' פנים אל פנים, ושם לא מצינו שמשה רבינו רצה לשנות ממה שנצטווה. [2]. ועוד צ"ע היאך רצה משה רבינו לשנות את נבואתו והציווי של הקב"ה שאמר לו ויקרא והוא רצה לכתוב רק ויקר, ומדוע הוצרך הקב"ה להכריחו.

תשובה:

[1] באמת גם בשאר מקומות מצינו שמשה רצה לשנות וכגון ראה מש"כ בפירוש ר' חיים פלטיאל (לאחד מהראשונים-פרשת בהעלותך) עה"פ והאיש משה ענו מאוד, וז"ל ד"א כשכתב משה את התורה היה הק' אומר ומשה כתב וקרא לו והאיש משה ענו מאד והוקשה בעיניו וחסר היו"ד אז הק' אמר השפלת עצמך חייך שתכתוב מאד.

[2] ועל עצם הקושיא הייתכן שמשה רצה לשנות ממה שנצטווה, ראה בספר מעשה איש (על החזו"א ח"ו), בהערה שם כתב המחבר, בענין אם הנביא קיבל רק את הכוונה או גם כן את התיבות, הנה ב"בעל הטורים" (ויקרא א', א') עה"פ ויקרא אל משה, כתב וז"ל: "שמשה לא רצה לכתוב אלא "ויקר" כדרך שנאמר בבלעם, ואמר לו הקדוש ברוך הוא לכתוב גם באלף וכתבה קטנה", ונשאלת השאלה, וכי משה היה יכול לכתוב כרצונו, והרי נבואת משה נאמרו לו התיבות בדיוקן בלא שהיה צריך לפרש? (עיין בספר "אבי עזרי" פרק ז' מהלכות יסודי התורה ה"ו בשם הגאון מהרי"ל דסקין). ואמר בזה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שצריך לומר שלא אמרו לו האותיות, רק משמעות התיבה, ואף שזו משמעות אחרת - אבל זה אותו עניין. והוסיף מו"ר שליט"א: פעם דברתי עם הגר"ג גדליה נדל זצ"ל שרואים בחז"ל טענות על נביאים כיצד אמרו בלשון מסויים, כגון במסכת פסחים (ס"ו, ב') כל המתיהר אם נביא וכו' מדבורה דכתיב חדלו וגו', וזה היה נבואה, וכן במסכת מגילה (י"ד, ב') "כרכשתא כתיב בה אמרו לאיש ולא אמרה אמרו למלך", ושם (מלכים ב' כ"ב, ט"ו) כתוב כה אמר ה', חזינן מזה שיש פעמים שהשאירו הבחירה ביד הנביא אלו תיבות לומר.

הטעם שמתחילים ללמוד עם התינוקות בחומש ויקרא

שאלה: במדרש רבה פרשה ז אמר רבי אסי מפני מה מתחילין לתינוקות בתורת כהנים ואין מתחילין בבראשית אלא שהתינוקות טהורין והקרבת טהורין יבואו טהורין ויתעסקו בטהורים, ואיתא ברמ"א בשולחן ערוך יורה דעה סימן רמה סעיף ח מיד שיהיה בן שלש שנים שלימות מלמדין אותו אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה, והביאו שם הנו"כ בשם הכל בו הלכה זו שמתחילין לתינוקות מספר ויקרא, ולכאורה צריך עיון הלוא כל התורה כולה טהורה וקדושה ומה יגרע לנו מללמד הקטנים תחילת ספר בראשית שהוא כמו שהביא רש"י שם בתחילת בראשית אמר ר' יצחק למה התחיל התורה מבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו וכו'.

משיב כהלכה-פרשת ויקרא

שו"ת בעניני הפרשה

תשובה:

הנה במדרש תנחומא (פרשת צו סימן יד) מופיע המדרש הזה בנוסח אחר ויש בו נתינת טעם לכאורה בביאור יותר שאין זה מצד טהרה גרידא אלא מצד שיש עניין ללמד הקטנים בפרשת הקרבנות, בזה הלשון 'אמר רבי אסיא למה הם מתחילים התינוקות של בית רבן ללמוד בספר ויקרא אלא מפני שכל הקרבנות כתובים בו ומפני שהם טהורים עד עכשיו ואינם יודעים מהו טעם חטא ועון לפיכך אמר הקדוש ברוך הוא שיהיו מתחילים תחלה בסדר הקרבנות יבואו טהורים ויתעסקו במעשה טהורים לפיכך אני מעלה עליהם כאלו הם עומדים ומקריבים לפני הקרבנות, והודיעך שאף על פי שחרב בית המקדש ואין קרבן נוהג אילולי התנוקות שקורין בסדר הקרבנות לא היה העולם עומד, לפיכך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני אף על פי שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות ואין קרבן עולה נוהג אם אתם עוסקים וקורים בפרשת עולה ושונין בפרשת קרבנות מעלה אני עליכם כאלו אתם מקריבים קרבן עולה לפני שנא' וזאת תורת העולה כלומר מי שהוא עוסק בתורת העולה זוכה לחיי העולם הבא',

וראה מש"כ בספר חסידים (סימן אלף קמ) ד"א זה ספר תולדות אדם מכאן רמז כשמימינ הנער בערס [היינו בעריסה] וקורין לו שם משימין ספר של תורת כהנים מראשותיו. וכשמגיע ללמוד שהוא בן חמש מתחילין לו בספר ויקרא אדם כי יקריב מכם (ויקרא א' ב') בכס חלקתי ולא באומות שבהבל פיהם של תינוקות של בית רבן העולם מתקיים כמו בזכות הקרבנות אל תגעו במשיחי (דהי"א ט"ז כ"ב) בשיחת התינוקות. ע"כ. והיינו שלימוד הקטנים הוא חשוב כהקרבנות ולכן יש עניין להתחיל ללמד עניין הקרבנות ואין הדגש על טהרת הקרבנות אלא על הקרבנות ודו"ק בזה.

כפייה במצוות, ובאכילת מצה

שאלה. בפרשתנו יקריב אותו לרצונו לפני ה'. בגמרא ראש השנה דף ו ע"א, יקריב אתו - מלמד שכופין אותו, יכול בעל כרחו - תלמוד לומר לרצונו. הא כיצד, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. והדין הוא כן גם בכל המצוות שכופין אותו כ"כ תוס' בכתובות מ"ט ע"ב, וצ"ע למ"ד מצוות צריכות כונה איך מועיל מה דאומר רוצה אני, הרי מאחר ואינו חפץ בקיום המצוה אמאי מקיים למצוה. 2. באכילת מצה קשה ביותר אמאי אם כפו אותו לאכול מצה יוצא, הרי כל שישנו בבל תאכל חמץ הרי הוא בקום אכול מצה, ובחמץ אם כפו אותו הרי אינו עובר איסור.

תשובה

א. עיין בספר חכמה ודעת מהגר"מ שטרנבוך (פרשת יתרו) שביאר כי למרות שאין ברצונו לעשות המצוה כי אם ע"י כפייה מ"מ מאחר שישנו כוונה שהוא יודע שהוא מקיים המצוה סגי בכה"ג. ועל הקושיא דבחמץ אינו בבל תאכל אם כפו אותו א"כ האין יוצא בכפייה לאכול מצה. י"ל דהא דפטור בכפו אותו לאכול חמץ אינו משום פטור בגברא דנאמר דהגברא אינו בגדר של איסור אכילת חמץ אלא דהתורה פוטרת אותו ממעשה העבירה של אכילת חמץ כיון שנעשה באונס למרות שבפועל עבר עבירה של אכילת חמץ ולכן באדם זה עדיין ישנה המצוה של קום אכול מצה כיון שבפועל הוא עושה מצוה והוא יוצא בזה וכפי שכתב הרמב"ם דבאמת הנפש היהודי רוצה בעצמו לקיים המצוה ולכן שפיר הוא בכלל קום אכול מצה.

ב. אפ"ל שגם אם באמת אינו רוצה להקריב (כגון שרוצה לחסוך ממון וכדו', מסתמא מתכוון לקיים המצוה על צד שיחייבוהו, כי מה ירוויח שלא יכווין לשם מצוה, אדרבא, לפחות יוצא י"ח הקרבן ויתכפר לו, ואם עושה להכעיס, הרי שהוא מומר וממילא אין מביאים ממנו קרבן כלל.

2. כיוון שנהנה חשיב כתכנין (ודומה לסברא דמתעסק בחלבים ועריות חייב).

ג. הרב חיים פרצוביץ כתב לנו. תשובה זו תובן עפ"י דברי הרמב"ם הידועים (פ"ב מהל' גירושין הל' כ') בענין כופין אותו עד שיאמר רוצה אני וז"ל: מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן

משיב כהלכה – פרשת ויקרא

שו"ת בעניני הפרשה

מכין אותו עד שיאמר רוצה אני, ויכתוב הגט והוא גט כשר, וכן אם הכוהו עכו"ם ואמרו לו עשה מה שישראל אומרים לך ולחצו אותו ישראל ביד העכו"ם עד שיגרש הרי זה כשר... ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד עכו"ם בין ביד ישראל, שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן התורה לעשותו, כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשות או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה, לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו.

ומבואר מדבריו שבקיום המצוות לא שייך אנוס, וא"כ לפי זה שרצונו הוא לקיים את המצוה אמרין ג"כ שעשה זאת בכוונה וכדינה, ועוד יותר מקדשים ששם אמרין שצריכים מחשבה המנגדת שיחשב שלא לשמה, כי שם יתכן שנקרא אינו מצוה לעשותה, משא"כ כאן אפילו אי נימא שחשב מחשבת שלא לשמה אבל בזה נקרא שרצונו לקיים המצוה.

מצות סמיכה שעל קרבן

שאלה. (א-ד) וְסִמֵּךְ יְדוּעַל רֹאשֶׁהָ עַל הַנֶּזֶף הַלּוֹכֵכָּרְעָלָיו: ובתרגום יוב"ע כִּי יִסֵּךְ מִן בְּתָנִי פֶּאֶדָּא וְיִנְיָהּ עַל הַיֵּשׁ עֲלֵתָ אִמָּה טוֹלְדִי תִּרְעִי לִי הַלֵּכָכָּרָא עָלוּי: וצ"ע בשלמא מש"כ בתוקפיה היינו הדין שבכל כוחו, אבל מש"כ שיד ימינו צ"ע הרי הדין הוא שיסמוך בשני ידיו.

תשובה.

- א. האמת שכ"ד ר"ש בזבחים כד. שכ"מ שכ' יד הוי ימין. אמנם ק' ששינו במנחות צג. שסמיכה בשתי ידיו. ותי' מלבי"ם שהכונה שיד ימין יסמוך יותר בחוזק מיד שמאל שכע"ז דרש בזוהר [ח"ב סז]. גבי וישא אהרן את ידו - חסר י.
- ב. במנחת חינוך בהשמטות למצוה קטו ובמהרי"ל דיסקין עה"ת הקשו קושיה זו שבש"ס לא מוזכר שום חולק על האי דינא דסמיכה הוי בשתי ידיים. והמלבי"ם פירש דכוונת התרגום יונתן דר"ל שיד הימין יסמוך בחוזק יותר מיד שמאל. וכ"פ בלקוטי חיים לתלמיד בעל המנחת חינוך ובחידושי רבינו הגרי"מ פיינשטיין והגר"מ שטרנבוך בספרו טעם ודעת וכתב ועל כן צריך להניח יד שמאל על יד ימין, ועיקר הסמיכה בימין, ובזה יוצא ידי חובתו. והשפת אמת בליקוטים לפרשת מות כתב ליישב, דהאי דינא תליא אם בעינן סמיכה בכל כוחו, דאם בעינן בכל כחו בעינן בשתי ידיים, אך למ"ד דא"צ בכל כוחו אי"צ שני ידיים. ובספר הרחבת גבול יעבץ (ח"ב עמ' קכו) הביא מקור לשיטת התרגום יונתן דסמיכה הוי בידו אחת. דהנה ברמב"ן כתב וסמך ידו בשתי ידיו כי מצאנו וסמך אהרן ובניו את ידיהם על ראש הפר, וסמכו אהרן ובניו את ידיהם על ראש האיל ודרשו בו ידי כל יחיד ויחיד והנה היא בשתי ידיו וכו'. ובחגיגה (ג ע"א) אמרין חרש באזנו אחת פטור מן הראייה שנאמר באזניהם, ובתוס' שם ד"ה חרש הביא הירושלמי דמבעי דין זה וקאמר דמחלוקת רבי יוסי ורבנן דנחלקו בקרא דולבני אהרן תעשה כתנות, דלרבנן הפירוש שתי כותנות לכל אחד ואחד ה"נ ס"ל בפירוש דאזניהם דר"ל שתי אזנים לכל אחד, ולרבי יוסי דמפרש אפילו כתנת לכל אחד מפרש כאן און לכל אחד ואחד. ולפי זה יתכן שהתרגום יונתן קאי בשיטת רבי יוסי ונמצא שמאותו קרא שהביא הרמב"ן מקור דסמיכה הוי ביד אחת, דכמו שפירש כתנת אחת לכל אחד, ואון אחת לכל אחד, ה"ה שמפרש בקרא דוסמך אהרן ובניו את ידיהם דר"ל יד אחת לכל אחד ואחד הרי שסמיכה הוי ביד אחת. וע"ע בזה בספר דף על הדף (מנחות צג ע"ב) מה שהביא מהרי"ש פייגנבוים.

משיב כהלכה – פרשת ויקרא

שו"ת בעניני הפרשה

דין סמיכה בכל כוחו

שאלה. ע"י בזבחים טז דסמיכה על הקרבן צריך לסמוך בכל כוחו, וצ"ע דהא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי ב"ד בלבד כמבואר ביומא כ"ה ודין סמיכה כישיבה כשסומך על הדבר ואם ינטל הדבר יפול וא"כ כשסומך בכל כחו על הקרבן הרי הוא כיושב ולא הותרה ישיבה בעזרה.

תשובה.

א. ע"י בתו' זבחים ל"ט ויכתבו דכל שעומד ע"י סמיכה מותר בעזרה ורק ישיבה אסורה, ועל במג"א ס' קמ"א סק"ב דבאר דאין דין עמידה בעזרה רק דיש איסור לישב והסמיכה אף דאין בה דין עמידה מ"מ גם ישיבה לא הוי ובכל מקום דצריך עמידה פסול בסמיכה דלאו כעומד הוא אבל אין זה ישיבה.

אמנם בשעה"מ פ"ז מבית הבחירה ה"ו הק' דבדברי התו' זבחים טז משמע דאסור לעמוד בסמיכה בעזרה דהק' למה לי תרי קראי לדין עמידה בעבודה אחד דצריך עמידה למצוה ואחד לעכב והק' בתו' למה לי קרא למצוה הא בלא"ה אין ישיבה בעזרה והק' בשעה"מ הא נפ"מ לסמיכה דשרי בעזרה ומשמע דהתו' ס"ל דאין לחלק בין סמיכה לשיבה.

ב. ואמנם אפש"ל עוד בזה דכל דין אין ישיבה בעזרה מבואר במג"א ס' תכ"ב סק"ל"א דהוי מפני כבוד העזרה וא"כ כשהסמיכה היא לצורך הקרבן דכך הוא עבודת הקרבן לסמוך אין זה סתירה עם כבוד העזרה ורק כשיושב לצורך האדם אסור ועי' בראב"ד תמיד מש"כ בזה וע"י בתו' יומא כ"ה דכל שהוא צורך עבודה שרי ולכן מותר לאכול קדשים בישיבה בעזרה כיון דצריך לאכול כדרך שהמלכים אוכלים והוא מדיני הקרבן אין זה מגרע בכבוד העזרה וא"כ ה"ה סמיכה לצורך וידוי ודו"ק.

ג. ובספר פרורים משלחן גבוה ח"ה תירץ ע"פ התוס' ביומא (כה) דכל שהוא צורך עבודה שרי ולכן מותר לאכול קדשים בישיבה בעזרה כיון דצריך לאכול כדרך שהמלכים אוכלין והוא מדיני הקרבן, ואין זה מגרע מכבוד העזרה וא"כ ה"ה סמיכה לצורך וידוי שרי.

שחיטה כשרה בזר

שאלה. (א-ה) וְשֵׁת טֹאֵת בְּיָהֳרָק רֶלֶפְגִּי יִקְנֶק, פרש"י מהגמ' ביומא כ"ז א' שבקבלת הדם כתיב והקריבו בני אהרן שמקבלת הדם ואילך מצוות כהונה לימד על השחיטה שכשרה בזר. [א] מדוע שחיטה שהיא אחת מארבעת עבודות הקרבן כשרה בזר. [ב] האם זר שמביא קרבנו ישחוט לכתחילה בעצמו מטעם שמצווה בו יותר או שלכתחילה ישחט כהן [ג] כשכהן שוחט האם צריך לשחוט בשליחות הבעלים. [ד] האם גם בשבת מותר לזר לשחוט קרבן.

תשובה.

א בגמ' בזבחים דף י"ד ב' מבואר ששחיטה כשרה בזר משום דשחיטה לאו עבודה היא ופרש"י שם שאינה עבודה מדהוכשרו כל הפסולין לשחיטה תוס' שם הביאו את פירוש הר"י מאורלניש ששחיטה אינה עבודה לפי ששווה בחולין ובקדשים וא"כ חיוב השחיטה אינו מטעם עבודה. התורה תמימה כתב נפקמ"נ שכשהיו בני" במדבר ונאסרו בבשר תאוה של חולין והותרו רק בבשר קרבן שלמים כמבואר בויקרא י"ז ג' א"כ לפי הר"י מאורלניש השחיטה אז היתה בדווקא ע"י כהן לפי שלא נהג אז שחיטה בחולין וכך מבואר במדרש רבה נאחרי מות פרשה כ"ב ו' שלפי שהיו ישראל אסורין בבשר תאוה במדבר הוזהרו להביא קרבנותיהם לכהן שישחוט ויקבל.

ב רש"י בפסחים ז' ב' ד"ה פסח וקדשים כתב שהבעלים נצטוו לשחוט את קרבנותיהם דכתיב וסמך ידו ושחט וא"כ לכתחילה ישחוט בעצמו בקרבנות ציבור, כתבו האחרונים שלכתחילה ישחטו הכהנים שהם נצטוו על העבודה ולא הזרים מרש"י

משיב כהלכה – פרשת ויקרא

שו"ת בעניני הפרשה

בקידושין דף מ"א ב' ד"ה מנלן דייקו הפנ"י והמקנה שבכל שחיטת קדשים כשכהן שוחט צריך את שליחות הבעלים המנ"ח מצווה ה' ס"ק כ"ב ס"ל שזה לעיכובא ובלא שליחות לא יצא ידי"ח ואילו האור שמח פ"א ממקואות ה"ח אות י"א סובר שזה למצווה ולא לעיכובא.

ג בגמ' ביבמות דף ל"ג ב' מבואר שזר ששימש במקדש בשבת חייב שתיים ופריך אילמא בשחיטה שחיטה בזר כשרה, ופרש"י ואין כאן משום זרות הרש"ש שם והשעה"מ פ"ו ביא"מ ה"י דייקו שמשמע מרש"י דמ"מ על מה ששחט בשבת חייב משום חילול שבת. הבית הלוי ח"ב ס"י ט' מבאר שאע"פ ששחיטה כשרה בזר אעפ"כ בקרבן ציבור כיון שאינו מצווה על העבודה לא ניתנה שבת לידחות אצלו אלא רק לכהנים שנצטוו בעבודה.

רש"י לשיטתו בפסחים שקרבן יחיד הבעלים נצטוו לשחוט א"כ קרבן פסח יוכלו בעליו לשחוט אפילו בשבת וכך מבואר להדיא במשנה בפסחים דף ס"ד א' ששחט ישראל וקיבל הכהן וכו' כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת הרי שגם בשבת רשאי ישראל לשחוט קרבן פסח.

ד. בשו"ת בית שער (או"ח סי' טו) כתב ליישב דברי הזוהר שכתב שכהן אסור לשחוט ע"פ מש"כ הפני יהושע (קידושין מא ע"ב) שהיכא שכתוב ושחט יש מצוה על הבעלים, ואם אחר שוחט צריך להיות בשליחות הבעלים, וא"כ הא דכהנים יכולים לעכב היינו בשאר עבודות הקרבן אבל בשחיטת הקרבן כיון דבעינן שליחות של הבעלים א"כ שייך בזה מצוה על הבעלים ומש"ה מבואר מדוע שחיטה כשרה בזר כיון שזקוקין לשליחותו ועיקר המצוה נאמרה בו. ועיי' בזה במנחת חינוך סוף מצוה ה'. וע"ע בדבר אברהם (ח"ב סי' כב) שכהן השוחט אינו חייב בבגדי כהונה כיון שעיקר מצוה זו אינה עבודתם ממש אע"פ שהיא ממצוותם. ולפ"ד הזוהר עיקר המצוה הוא שהבעלים ישחטוהו ומש"ה כשרה נמי בזר ובעינן שליחות הבעלים. וברש"ש ביבמות (לב) כתב דהא דאמרינן זר ששימש בשבת רבי חייא אומר חייב שתיים, ופריך הגמ' זר ששימש בשבת במאי אי בשחיטה, הא שחיטה כשרה בזר, והוכיח הרש"ש מהא דאיתא במתני' בפסחים (סד) שחט ישראל וקיבל הכהן, שאם הישראל רוצה לשחוט הוא יכול לשחוט, ואמרינן שם כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, משמע שאף הישראל יכול לשחוט בשבת. אומנם בשער המלך הל' ביאת מקדש (פ"ו ה"י) כתב שמדברי רש"י שכתב ששחיטה כשרה בזר ואין כאן זרות משמע דזר ששחט בשבת אין איסור זרות אבל יש עליו איסור שבת ובבית הלוי (ח"ב סי' ט) ביאר דבריו דכיון דזר אינו מצווה על העבודה לכן לא ניתנה שבת לדחות אצלו בשחיטה. אולם הערוך לנר ובנימוקי הגר"ב ובחזו"א (יבמות סי' קלד אות טז) דחו את דיוק השער המלך ברש"י וכתבו שכוונת רש"י שכיון שאין כאן איסור זרות, א"כ ממילא אין כאן נמי איסור שבת.

אין מעילה במחובר

שאלה. וחטאה בשגגה מקדשי הה טו, בגמ' ילפינן דאין מעילה במחובר חטא חטא מתרומה, וביאר בקה"י (סנהדרין סי' י') דאין המיעוט מפני שהוא קרקע אלא דכל דבר המחובר אין בו מעילה, ויל"ע בגוונא שיקדיש לבדק הבית יד של בהמה או שן בהמה המחוברת אם יהא בה דין מעילה דהא מ"מ מחובר הוא לבהמה.

תשובה.

הא דאמר' שאין מעילה במחובר היינו כשהדבר מחובר לדבר שלא שייך בו מעילה אבל אם מחובר לבהמה שיש בה דין מעילה לא גרע החיבור של היד מגוף הבהמה, ולכן אף המיעוט במחובר לקרקע אינו מפני שמקבל דין קרקע אלא מפני שהוא מחובר וצריך להיות מחובר לדבר שאין בו דין מעילה ואם הבהמה יש בה מעילה גם היד המחובר לה יש בה מעילה. ובשערות של עבד הוא דנחלקו מפני שאין על העבד דין מעילה.

משיב כהלכה – פרשת ויקרא

שו"ת בעניני הפרשה

מעילה בפחות משו"פ לעניין חצי שיעור

שאלה. ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ה' טז, עיין ברמב"ן וברשב"א גיטין י"ב ובש"מ בכורות י"ד סק"ג ותוס' הרא"ש גיטין וי"ב בשם הריב"ם דאין איסור למעול בפחות משו"פ, וצ"ע כמש"כ המל"מ פ"ב ממעילה הט"ז דבכל התורה קי"ל דחצי שיעור אסור מה"ת ולמה לא נאסור פחות משו"פ במעילה כדין כל חצי שיעור שאסור מה"ת. כמבואר פ"ג מהל' מאכלות אסורות ה"ו.

תשובה.

ברש"י (קידושין נ) שאין איסור חצי שיעור במעילה מן התורה משום שחצי שיעור מן התורה הוא באיסורים שדומים לחלב שיש בו כרת. והסברא בזה י"ל דבמעילה אמרינן דמועל בפרוטה משום דהוי בו דין ממון ובפחות מכך לא הוי דין ממון, משא"כ בשאר איסורים דהוא בעצם איסור וא"כ גם החצי שיעור הוא איסור מה"ת והשיעור הוי במעשה של אכילת איסור שהוא בכזית.

< עניני מצות והשיב את הגזילה >

מצות והשיב אף במה שהזיקו בגרמא

שאלה. [ה-כג] והשיב את הגזילה אשר גזל. יש לדון האם מי שגזל מחבירו חפץ שבזמן זה לא יכל להשתמש עמו והפסיד כסף, חייב לצאת ידי שמים להחזיר לו כסף זה, והיכן דבר זה מרומז בתורה.

תשובה.

כתב בספר חסידים (סימן תקצח) וכתוב (ויקרא ה' כ"ג) והשיב את הגזילה אשר גזל כיון שאמר גזילה למה אמר אשר גזל אלא אם באותו יום שגזל השיב אין להוסיף יותר עליו ואם לא השיב באותו יום או שבוע או באותו חודש או יותר צריך להוסיף על הגזילה כפי מה שהיה מרויח מעת שחסרו עד שהשיב לו ויאמר אותו אדם לפי מה שידוע לשער (אותו) עסק [אותו] האיש כמה היה יודע להרויח באותו גזל מן עת שנחסר עד שהשיב ולבד מזה יחשוב הצער אף על פי שכל זה לא הצריכתו תורה אבל לצאת ידי שמים צריך לחשוב הצער שהרי החובל חייב בחמשה ובושת היא עצבון כך בכאן ידע כמה צער לנגזל

קודם ישיב את הגזילה ואח"כ יתודה, מה דינו של משנה הסדר?

שאלה. כתב בשערי תשובה (לרבינו יונה שער ד יח) מי שגזל את חברו ישיב את הגזילה ואחרי כן יתודה, ואם התודה תחלה לא עלה לו הוידוי, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא קמא ק', א) בענין הגזל ונשבע לשקר שהוא חייב לשלם קרן וחומש ולהביא אשם, שהמביא גזלו עד שלא הביא אשמו - יצא, אשמו עד שלא הביא גזלו - לא יצא, עכ"ל. ודבריו צע"ג ממקרא מפורש (במדבר ה-ז) והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו יוסף עליו ונתן לאשר אשם לו, הרי שמתודה ואח"כ משיב את הגזילה.

והשיב בגזל עכו"ם, והאם שייך שגזל עכו"ם חמור מגזל ישראל.

שאלה. לכאורה יש לתמוה לשיטות שגזל עכו"ם אין מצוה בהשבה (עיין נתיב"מ שמח סק"א), א"כ נמצא גזל עכו"ם חמור מגזל ישראל, דהגזל ישראל חבירו בא הכתוב ונתקו לעשה של והשיב את הגזילה ומתקן הלאו, ואילו גבי גזל עכו"ם כיון דליכא עשה של והשיב ל"ל תיקון על הגזילה, ונמצא גזל עכו"ם חמור מגזל ישראל, ובגמ' ב"מ פ"ז ע"ב נחלקו האם גזל עכו"ם אסור מדאורייתא או מדרבנן, אבל שיהיה חמור מגזל ישראל זה אין צד לומר, אבל לכאור' כך יוצא וצ"ע.

משיב כהלכה – פרשת ויקרא

שו"ת בעניני הפרשה

תשובה.

א. מצאתי במנחת חינוך מצוה קל שכתב: ומבואר בר"ם כאן דאף לעכו"ם אסור לגזול וכו' ואם גזלו יחזיר ובכ"מ דעתו בדעת הר"ם דגזל עכו"ם אינו רק מדרבנן ועש"ך סי' שנ"ט ובב"ש ואחרונים ואי"ה בפ' קדושים יבואר גבי הלאו דלא תגזול. אך מ"ש הר"ם דיחזיר נראה דצריך להשיב לו וכ"כ בפ"ז הנשבע לעכו"ם משלם את הקרן ואינו חייב בחומש וכו' צ"ע דאפילו אם נאמר דגזל עכו"ם אסור מה"ת מ"מ פרשה זו דכתיב והשיב את הגזילה כו' ממעטינן עכו"ם מפרשה זו דכתיב וכיחש בעמיתו א"כ העשה נמי לא קאי אעכו"ם ומנלן דחייב להשיב דלמא איסורא דעביד עביד. ונ"פ דבאמת אין מקיים מ"ע דוהשיב מ"מ עכ"פ אינו שלו דבמה קנה כיון דאינו שלו מחויב להחזיר כמו הרבה לאוין בממון דניתנו לתשלומין אף דליכא עשה דהשבה לגבייהו ומוציאין אפי' בדיינים בש"פ. אך המ"ע אינו מקיים דהעשה רק בישראל כתיב וע' שעה"מ החו"מ בלאו דב"י ובמקנה סי' כ"ח כ' דגזילת עכו"ם לא קנה מחמת דכ"מ דארל"ת כו' ע"ש. א"כ בודאי אינו שלו ומ"מ אינו במ"ע דהשבה כנ"ב. ו-א"כ יוצא שחייב להחזיר אבל אינו מקיים המצוה.

חייב השבה וחייב תשלומין האם זהו חייב אחד?

שאלה. כתב הרמב"ם בפ"א מהל' גזילה ה"א דאין לוקין על לאו זה משום דהכתוב נתקו לעשה והשיב את הגזילה, וגזילה שנשתנתה אין לוקין עליה משום שניתק לתשלומין, ומבאר הגר"ח בפ"ט ה"א דשני חייבים בפנ"ע הם חייב השבה והוא מקרא דוהשיב את הגזילה, וחייב תשלומין והוא מקרא דושלם וכ"כ גם באבן האזל. ולכאורה תימה דהרמב"ם בסהמ"צ עשה קצ"ב כתב וז"ל שצונו להשיב את הגזילה בעצמה אם היא נשארת בעצמה ובתוספת חומש או לתת דמיה אם נשתנית והוא אמרו יתברך והשיב את הגזילה ע"כ מוכח דשני הלימודים נלמדים מוהשיב וצע"ג.

והשיב את הגזילה.

שאלה. והש' יבא תהגזל האש' ר' גזל אוא תת עש' קאש' ר' עש' ק אוא ת תפס דון אש' ר' תפס דא תו אוא תהאבד האש' ר' מ' א: בגמ' ב"ק דף צ"ו ב' איתא שהגזול חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך, יל"ע בגונב מחבירו כרטיס חודשי חופשי המקנה לבעליו זכות נסיעה באותו חודש האם יכול הגנב לאחר שעבר זמנו לומר לו הרי שלך לפניך ולהפטר מתשלומין.

תשובה.

בגזל חמץ ועבר עליו הפסח כתב בספר מילי דנזיקין ס"ז א' בשם הגאון רבי מיכל פיינשטיין זצ"ל שאמירת הש"ל לא תלויה במצות והשיב' דאע"פ שאינו מקיים בזה מצות והשיב כמו שלתוספות לאחר יאוש לא מקיים מצות השבה מ"מ יכול לגמר הש"ל דסו"ס פוטר את עצמו בזה שמחזיר את הגזלה עצמה שגזל וכ"כ סברה זו בשעורי ר' דוד אולם המנ"ח במצוה ק"ל אות ג' כתב שאף יוצא ידי מצוה זו האמרי בינה פסח סימן ו' כתב שאע"פ שפטור מתשלומין מ"מ חייב לצאת ידי שמים הפתחי תשובה בחו"מ סימן שס"ג א' דן במי שגנב אתרוג מחבירו ועבר חג הסוכות אם יכול להשיבו ולומר לנגב הש"ל וכתב לדמות זאת לנגב מטבע ונפסל בכל המדינות דאינו יכול לומר לו הש"ל שההיזק ניכר לכל ולא דמי לחמץ שעבר עליו הפסח שלא נראה וניכר לכל שהוא אסור כך גם אתרוג שהכל יודעים שאחר הסוכות אינו שוה כלום עיי"ש - לפי"ז בכרטיס זה שנדפס עליו לאיזה חודש מיועד כשפג תוקפו ההיזק נראה לכל.

גרים בהקרבת הקרבנות

משיב כהלכה – פרשת ויקרא

שו"ת בעניני הפרשה

שאלה: אדם כי יקריב מכם קרבן, בירושלמי [שקלים פ"א ה"ד] איתא אדם - לרבות את הגרים, וצ"ע שמשמע שלולי הריבוי לא היו יכולין להביא קרבנות ואמאי הרי גר הוא ישראל גמור, ובפרט צ"ע שאף גוי שהביא קרבן מקבלים ממנו א"כ כשכ"כ גרים ולמאי צריך קרא מיוחד לזה.

תשובה:

ראה כאן בתורה תמימה (הערות ויקרא פרק א הערה ו) שכתב ונלאו המפרשים לבאר טעם רבוי גרים מלשון אדם, ויסוד כל דבריהם להמציא הבדל בין שם איש לשם אדם, דשם איש יונח על אדם המעלה ושם אדם על כל מין אדם, ולכן מדכתיב כאן אדם ולא איש בא לרבות גרים, עיין בס' התוה"מ שהביא דוגמאות לזה והאריך הרבה. אך הן יש גם סתירות לזה בדחז"ל אתם קרוין אדם, ובזוהר פ' תזריע איתא, תני, בכמה דרגין אתקרי בר נש, אדם, גבר, אנוש, איש, וגדול שבכולם אדם, דכתיב ויקרא את שמם אדם ביום הבראם, וכ"א בזוהר דברים ל"ז, ת"ח נקרא אדם וע"ה לא נקרא אדם, וגם הסברא נוטה דשם אדם הוא מכובד יותר, שהרי בעקרו הוא נקרא ע"ש ההתדמות העליונה כמ"ש נעשה אדם בדמותינו, ויותר מזה מצינו שמרבים עובדי אלילים משם איש, כמ"ש בפ' אמור איש איש, כי ידר נדר לרבות את העובדי כוכבים וכו', וכן בכ"מ. אבל לולא דברי המפרשים הו"א דטעם הרבוי גרים כאן אינו משם אדם לבד אלא מהמשך לשון הפסוק, וחסר המלה וגומר, והכונה מלשון אדם כי יקריב מכם, דלפי פשוטו הו"ל אדם מכם כי יקריב (והו"א רק מכם - ישראל), ומפני שהמלה מכם באה שלא במקומה דרשו שבא לרמז דאפילו אדם שאיננו בא ישר מכם ג"כ יקריב, ומי הוא איננו בא ישר מכם - הגרים, ודו"ק. - אך לכאורה צ"ע ל"ל דרשה זו בכלל, תיפק ליה כיון דגם מעובדי אלילים מקבלין קרבנות [ע"ל אות ד'] כש"כ מגרים, וי"ל משום דמעובד כוכבים מקבלין רק עולות, כפי שיתבאר בפ' אמור, כ"ב י"ח, קמ"ל דמגרים מקבלין כל הקרבנות כמו מישראל:

קרבנו ולא הגזול

שאלה. בגמ' סוכה ל' דרשו אדם כי יקריב מכם ולא מן הגזול, וכתב הרמב"ם איסורי מזבח פרק ה"ז הגונב או הגזול והקריב הקרבן פסול והקב"ה שונאו שנאמר שונא גזל בעולה ואין צ"ל שאינו מתקבל וכו', ולכאורה יש להעיר מה הרמב"ם הוסיף שאינו מתקבל הרי זה פשיטא שמכיון שהקרבן גזול הוא לא מתקבל, וגם צ"ע שתלה הרמב"ם הדין בגברא הגונב או הגזול היה צ"ל שקרבן גנוב פסול.

תשובה:

בספר אור המאיר (סוכה ס"ד) כתב דמיירי בגזל קרבן דחבריה דהו"א שיעלה לשם הבעלים או לשם קרבן סתם דסו"ס לא הוא הקדישו אלא הקדישוהו בעלים והיה הו"א דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, קמ"ל שהקב"ה שונאו ונפסל הקרבן לגמרי מחמת מעשיו הרעים. וא"כ הקרבן אינו מתקבל אפילו עבור בעלים הראשונים וזהו החידוש ברמב"ם.

הזכות להקרב על המזבח

שאלה. וערכו עצים על האש, ובמדרש תנחומא אות ז איתא כל העצים כשרין למערכה חוץ מגפן ומזית למה מפני שהן עושין פירות משובחין הא למדת שבזכות בנים אבות מתכבדין, ולכאורה צ"ע שדרשה זו סותרת דברי חז"ל בגמ' בבא קמא דף צג א אמר רבי אבהו לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין שאין לך נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה והכשירין הכתוב לגבי מזבח הרי לך דזכות היא לתורין ובני יונה שהכשירין הכתוב למזבח ואיך אמר לו שגפן וזית נתכבדו במה שלא הוכשרו למערכה.

תשובה.

משיב כהלכה – פרשת ויקרא

שו"ת בעניני הפרשה

הגר"ז סורצקין בספרו אונים לתורה תירץ. שאמנם כבוד גדול הוא ליקרב ע"ג המזבח, ולכן תורים ובני יונה כיון שהם נרדפים זכו לכבוד זה להיות לריח ניחוח אשה לה', אולם העצים הם רק מכשירי קרבן, ועל כן לעצי גפן וזית כבודם גדול בכך שהם עושים פירות משובחים והם בעצמם קרבים ע"ג המזבח, וזה הוי כבוד גדול ממה שאינם קרבים בעצמם.

החילוק בין בהמה לעוף שניזונים מהגזל

שאלה. והקרב בהקרבנים ירתיץ פנים, וברש"י [א טז] כתב בעולת בהמה, שאינה אוכלת אלא באבוס בעליה, נאמר (פסוק ט) והקרב והכרעים ירחץ במים והקטיר, ובעוף, שנזון מן הגזל, נאמר והשליך, את המעים, שאכל מן הגזל: ויש לדקדק מפני מה בעוף הביא רש"י לסוף המקרא שנאמר והשליך, והלא הריעותא דמעים ועוף זה כבר חזינן מתחילת הכתוב והסיר את מראתו בנצתה שמסיר הוא את המעים בכדי שלא יוקטרו עם העוף כולו לפי שאכלו מן הגזל. גם צ"ע הרי העוף לא עבר על איסור גזל א"כ מדוע שלא יהיה אפשר להקריבו הרי לא עבר שום איסור.

תשובה.

בספר זבחי צדק ביאר עפ"י דאיתא בזבחים א"ר יוחנן בא וראה כמה גדול כוחן של כהנים, שאין לך קל בעופות יותר ממוראה ונוצה, פעמים שהכהן זורקן יותר משלשים אמה. ולכאורה האי דינא טעמא בעי מאי כולא האי, ואמאי לא ימתין עד הקטרת העוף וירד בכבש אל מקום הדשן ויתן שם את המוראה ונוצה, ועכצ"ל דזהו נמי מטעמא דפרש"י דאין רצון הקב"ה אפילו להשהות את המעיים שאכלו מן הגזל בראש המזבח אלא מיד ישליכנו. ומעתה י"ל דכונת רש"י לחלק בין בהמה לעוף ע"ד רבנותא, ולומר דבעולת בהמה נאמר על הקרב אפי' והקטיר, ואילו בעולת העוף לא די שאין מקטירין המעים אלא אף צריך להשליך אותם, וכ"ז מחמת מאיסות הגזל דמעים דעוף. ומה שהקשתם הרי העוף לא עבר על איסור גזל. צ"ל כיון שסתם עוף אינו ניזון מאבוס בעליו יש בו צד גזילה במזונו והבא להקריב קרבן צריך שיהא כאדם הראשון שלא היה בקרבנו שום צד גזל.

הזמר לשבת 'כמנחה על מחבת'

שאלה: בזמירות לשבת, אנו מזמרים השומר שבת הבן עם הבת לקל ירצו כמנחה על מחבת, צ"ע מדוע דימה דווקא למנחה שהוא קרבן עני, ולא לקרבנות שלמים ועולה, וגם מדוע בחר דווקא מנחת מחבת ולא שאר מנחות כגון מנחת נסכים שעולה כליל, ובכלל צ"ע מה השייכות כל זה לשמירת שבת של הבן עם הבת.

תשובה:

כתב בספר דף על הדף מנחות דף סג עמוד א, ובזה יש לבאר לשון הפייטן בזמירות לש"ק (ב"ב"ר קל עליון) - "השומר שבת הבן עם הבת - לא - ל ירצו - כמנחה על מחבת", ולמה דייקא כמנחה על מחבת? אלא כמו שמנחה על מחבת מעשיה קשין ולא רך כסופגנין, כן הרוצה להיות "שומר שבת הבן עם הבת" שינחיל קדושת שבת לו ולדורותיו אחריו, צריך להיות השקפתו ברורה קשה וחזקה, לשמוח בתוקף במתן נחליאל בחמדת הימים אשר נתן לנו הקדוש ברוך הוא, ולא רך כקנה - שמתנדנדת עם כל רוח עוברת.

ב. כוונת המשורר לומר דאפילו עני שאין באפשרותו להתנדב הרבה ומצמצם ממזונו חשיב כנתינת העשיר קרבן עולה שהרי הוא נוטל את נפשו להתנדב ולכן המכבד את השבת מעבר לאפשרותו לא-ל ירצו כמנחה על מחבת וייחשב כאילו הוא הקריב את נפשו.

משיב כהלכה-פרשת ויקרא
שו"ת בעניני הפרשה

משיב כהלכה – פרשת ויקרא

שו"ת בעניני הפרשה

מדור אחודה חידה

חידה. כיצד יתכן שתהיה תקנה לקרבן גזול שיוכשר לאחר שהוקרב על גבי המזבח.

תשובה.

הביאור הלכה או"ח תרמ"ט א' והשע"ת תרנ"ח ו' הביאו את דעת המשאת משה שכתב שמי שגזל אתרוג מחצרו ונטלו ביו"ט ובמועד פייסו לנגזל ומחל לו המחילה מועילה למפרע ונתפרר שיצא ידי חובת המצוה דקרינן ביה משלכם, הקהילות יעקב בסוכה סימן כ"ד ד"ה אכן כתב על דבריו שהם תמוהים וקשים להבנה. - ונראה לבאר שיטתו ע"פ מש"כ בשו"ת עונג יו"ט כ"ט ובקובץ שיעורים ב"ק אות י"ז

שכל גזלן קונה את החפץ בקניני גזלה כשמוציאה מבית הבעלים אלא שהחוב השבה מונעו מלקנותו וכשנפקע חיוב ההשבה קונה הגזלן את החפץ למפרע לפ"ז א"ש מש"כ המשאת משה שכשפייס הגזלן את הנגזל קונה הגזלן את הגזלה למפרע שיוצא ידי חובה

החיד"א בספרו פתח עינים ח"א סוכה דף ל' א' הביא את דברי המשאת משה וכתב שלדבריו לפי שורת הדין מי שגזל בהמה והקריבה ושוב פייס את הנגזל ומחל לו או נתן לו דמיה עלה לו הקרבן ואין בה איסור גזל ומ"מ אין ה' בוחר בזה ועל זה נאמר אוהב משפט שונא גזל

חידה. באיזה דבר שגזלו (מישראל, והוא שו"פ), אינו יכול לקיים מצות והשיב את הגזילה.

תשובה.

א. גזל קרקע.

ב. גזל חפץ ושינה את החפץ וקנה בשינוי, ומחזיר דמים מקיים מצות ושילם, ולא מצות והשיב, עיין חידושי הגר"ח הלוי פ"ט מגזילה.